

Effekterna av de statliga stabilitets- åtgärderna

2011-08-26

Tredje rapporten 2011

Avser andra kvartalet 2011

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	1
BAKGRUND	2
Fl:s uppdrag	2
Stödåtgärder	2
MARKNADSRÄNTORNAS UTVECKLING	6
UTVECKLINGEN FÖR HUSHÅLL OCH FÖRETAG	7
Utlåningsräntor till företag	7
Utlåningsräntor till hushåll	7
Utlåning till hushåll och företag	8
Hushållens inlåning	10
FAKTORER SOM PÅVERKAR UTLÅNINGSRÄNTORNA	12
Finansieringskostnader	12
Kapitalbehov och avkastningskrav	15
Konkurrens och kundernas förhandlingsstyrka	16
UTLÅNINGSMARGINALEN OCH BANKERNAS KOSTNADER	17
BANKERNAS UTLÅNING I UTLANDET	18

Rapporten är återrapportering enligt uppdrag i Finansinspektionens regleringsbrev för 2011 och framtagen efter samråd med Riksgälden.

Sammanfattning

I januari 2011 förföll Riksbankens sista extraordinära lån till bankerna och i slutet av det andra kvartalet löpte Riksgäldens bankgarantiprogram ut. Det innebär att det inte längre är möjligt att utnyttja några av de stödåtgärder som vidtogs under finanskrisen. Däremot finns det fortfarande utestående garantier inom garantiprogrammet.

Bostadsinstitutens marginal på bolån till hushåll har stigit jämfört med första kvartalet 2011. Däremot var bankernas marginal på utlåning till företag oförändrad under kvartalet. Bankernas marginal på inlåning från hushållen steg också under det andra kvartalet. Högre korträntor har bidragit positivt till bankernas inlåningsmarginaler under de senaste kvartalen.

Utlåningstillväxten för hushållslån fortsatte att dämpas under det andra kvartalet och var 6,7 procent på årsbasis. Utlåningen till företag hade vid slutet av det andra kvartalet ökat med 5,3 procent sedan samma tidpunkt 2010 och tillväxttakten i utlåningen till företag fortsatte därmed att öka.

Storbankernas utlåning i Baltikum ökade med 3,8 procent under det andra kvartalet 2011. SEB och Swedbank gjorde båda nettoåterföringar av reserveringar för kreditförluster i Baltikum medan Nordea redovisade kreditförluster under kvartalet.

Bakgrund

Till följd av den internationella finanskrisen 2008 beslutade staten om olika åtgärder som minskar riskerna för inlåningskunder och andra långivare till banker och kreditinstitut (nedan banker):

- *Införandet av en stabilitetsfond.* Genom en ny lag har regeringen fått möjlighet att med kort varsel lämna stöd i olika former till kreditinstitut. Stöd får lämnas till banker med säte i Sverige och för att motverka en risk för allvarlig störning i det finansiella systemet i landet.
- *Garantiprogram för bankers upplåning.* De banker som så önskar kunde, mot en garantiavgift, avtala med staten om en garanti för nyupplåning. Garantin innebar att staten trädde in om inte banken kunde betala. Programmet upphörde den 30 juni 2011.
- *Utvidgad insättningsgaranti.* I princip all inlåning upp till 100 000 euro per insättare och institut omfattas av insättningsgarantin.
- *Likviditetsstödjande åtgärder.* Riksbanken och Riksgälden stöttade på olika sätt bankernas tillgång till finansiering framför allt genom att erbjuda likviditetsstödjande åtgärder.
- *Kapitaltillskottsprogram.* Bankerna kunde ansöka om kapitaltillskott hos staten. Programmet omfattade maximalt 50 miljarder kronor. Programmet upphörde den 30 juni 2011.

FI:s uppdrag

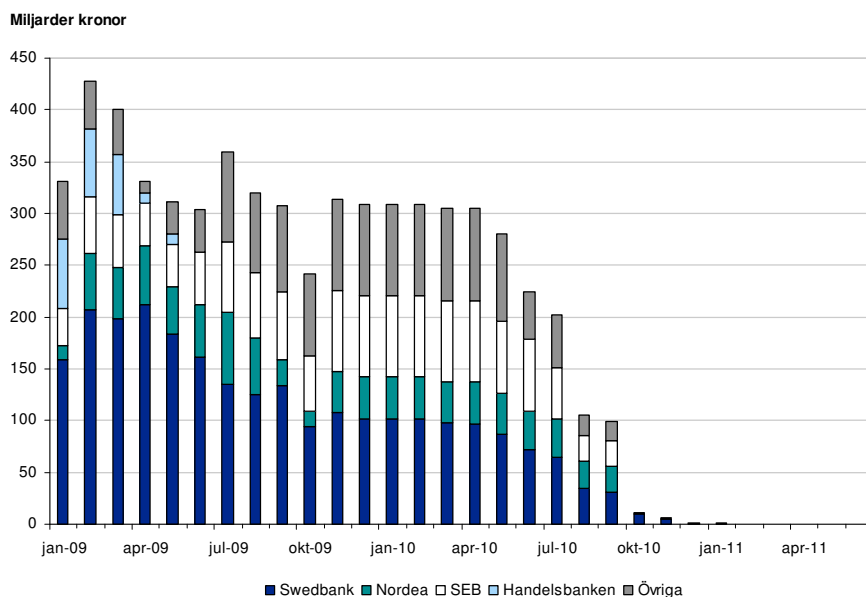
Regeringen har uttryckt att avsikten med stödet till det finansiella systemet är att det ska komma även hushåll och företag till del. FI:s uppdrag innebär:

- Granska att de åtgärder som beslutats i samband med lagen om statligt stöd till kreditinstitut också kommer hushållen och företagen till del
- Granska att kreditinstituten inte utnyttjar garantierna på ett otillbörligt sätt
- Granska utvecklingen av företagens utlåning i andra länder

Stödåtgärder

I januari förföll Riksbankens sista extraordinära lån till bankerna. Sedan sommaren 2010 har bankernas lån från Riksbanken minskat från cirka 300 miljarder kronor till noll. Det innebär att alla Riksbankens extraordinära åtgärder som vidtogs under krisen nu är helt avvecklade. Den största delen av förfallen skedde i oktober 2010 då det sista tolv månaderslånet om 95 miljarder kronor till fast ränta förföll.

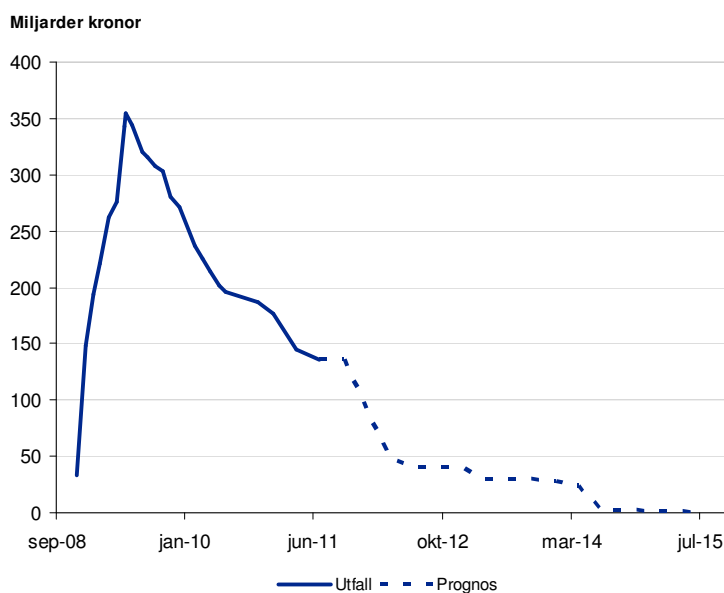
I och med att Riksbankens lån har förfallit har likviditetsöverskottet på marknaden försvunnit och det är återigen upp till bankerna att via interbankmarknaden utjämna de över- och underskott som uppstår till följd av de dagliga betalningsströmmarna.

Diagram 1. Riksbankens utestående extraordinära lån till bankerna

Källa: SCB

Garantiprogrammet för bankernas upplåning startade den 31 oktober 2008. Programmet löpte ut den 30 juni 2011 efter att ha förlängts i ett flertal omgångar, senast i november förra året. Den totala volymen utställda garantier inom programmet uppgick till 136 miljarder kronor den 30 juni 2011. Swedbank stod för närmare 90 procent av den totala utestående lånevolymen.

Då inga nya garantier kommer att ställas ut och givet att de utställda garanterade lånen löper till förfall kommer all upplåning inom garantiprogrammet att ha förfallit år 2015. Diagram 2 visar hur statens åtagande inom garantiprogrammet har utvecklats till och med slutet av det andra kvartalet 2011. Hittills har staten inte behövt infria några garantier. Enligt Riksgäldens prognos från augusti 2011 kommer statens nettointäkt av programmet att bli 5,8 miljarder kronor.

Diagram 2. Statens åtagande inom garantiprogrammet

Källa: Riksgälden

Viktiga datum*2008*

- 13 juli De amerikanska bostadsinstituten Fannie Mae och Freddie Mac övertas av den amerikanska staten.
- 15 september Lehman Brothers ställer in sina betalningar och ansöker om konkurskydd enligt chapter 11.
- 18 september Riksgälden beslutar att stödja de svenska storbankernas likviditet genom att emittera extra statsskuldväxlar. Därefter följer ett antal åtgärder från Riksbanken för att underlätta bankernas likviditetssituation.
- 19 september Det amerikanska räddningspaketet presenteras och godtas sedermera i något justerad version av kongressen och representanthuset 3 oktober.
- 6 oktober Staten ändrar insättningsgarantin till att täcka fler konton och ett större belopp.
- 8 oktober Riksbanken sänker styrräntan med 0,5 procentenheter till 4,25 procent i en gemensam aktion med flertalet stora centralbanker.
- 13 oktober EU tillkännager att ett europeiskt räddningspaket kommer att införas.
- 13 oktober Regeringen meddelar att ett svenskt stabilitetspaket kommer att presenteras.
- 20 oktober Regeringen presenterar utformningen av stabilitetspaketet.
- 23 oktober Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 3,75 procent.
- 29 oktober Riksdagen beslutar om regeringens stabilitetspaket.
- 3 december Riksbanken sänker reporäntan med 1,75 procentenheter till 2 procent.

2009

- 3 februari Regeringen presenterar ett svenskt kapitaltillskottsprogram.
- 11 februari Riksbanken sänker reporäntan med 1 procentenhet till 1 procent.
- 2 april Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 oktober 2009.
- 21 april Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 0,5 procent.
- 27 maj Riksgälden lånar för Riksbankens räkning upp motsvarande 100 miljarder kronor i utländsk valuta för att återställa valutareserven.
- 2 juli Riksbanken sänker reporäntan med 0,25 procentenheter till 0,25 procent. Riksbanken erbjuder lån om 100 miljarder kronor med fast ränta med en löptid på 12 månader.
- 9 juli Regeringen förlänger kapitaltillskottsprogrammet till 17 februari 2010.
- 2 september Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.
- 8 oktober Regeringen beslutar att förlänga det statliga garantiprogrammet för bankernas upplåning. Programmet kommer nu att sträcka sig till 30 april 2010.
- 22 oktober Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.

2010

- 21 januari Regeringen förlänger kapitaltillskottsprogrammet till 17 augusti 2010.
- 1 februari Riksbankens swapavtal med Federal Reserve löper ut.
- 31 mars Regeringen förlänger garantiprogrammet till 30 juni 2010.
- 4 april Riksbanken upphör med lån på tolv månaders löptid.
- 20 april Riksbanken upphör med lån till tre och sex månaders löptid, men erbjuder istället lån till 28 dagars löptid.
- 30 juni Riksbankens första ettåriga lån till fast ränta om 100 miljarder kronor förfaller.

- 1 juli Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 december 2010. Regeringen förlänger även kapitaltillskottsprogrammet till 17 februari 2011.
- 7 juli Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 0,5 procent.
- 16 juli Riksbanken höjer priset på lån med 28 dagars löptid. Påslaget utöver den genomsnittliga reporäntan höjs till 0,5 procentenheter.
- 25 augusti Riksbankens andra ettåriga lån till fast ränta om 100 miljarder kronor förfaller.
- 23 juli De fyra berörda svenska bankerna klarar det europeiska stresstestet med god marginal. De svenska bankerna tillhör de bäst kapitaliserade i Europa.
- 8 september Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 0,75 procent.
- 6 oktober Riksbankens tredje ettåriga lån till fast ränta om 95 miljarder kronor förfaller.
- 27 oktober Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1 procent.
- 18 november Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 30 juni 2011. Ramen för garantiprogrammets åtagande halveras från 1500 till 750 miljarder kronor. Regeringen förlänger även kapitaltillskottsprogrammet till 30 juni 2011.
- 22 december Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,25 procent.
- 31 december Ändring i lagen om insättningsgaranti. Det högsta belopp som kan betalas ut höjs till 100 000 euro per insättare och institut.
- 2011*
- 12 januari Riksbankens sista lån om 500 miljoner kronor förfaller.
- 15 februari Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,50 procent.
- 20 april Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,75 procent.
- 30 juni Garanti- och kapitaltillskottsprogrammen löper ut. Utbetalningstiden för insättningsgarantin kortas till 20 arbetsdagar och kriterierna för att utläsa garantin vidgas.

Marknadsräntornas utveckling

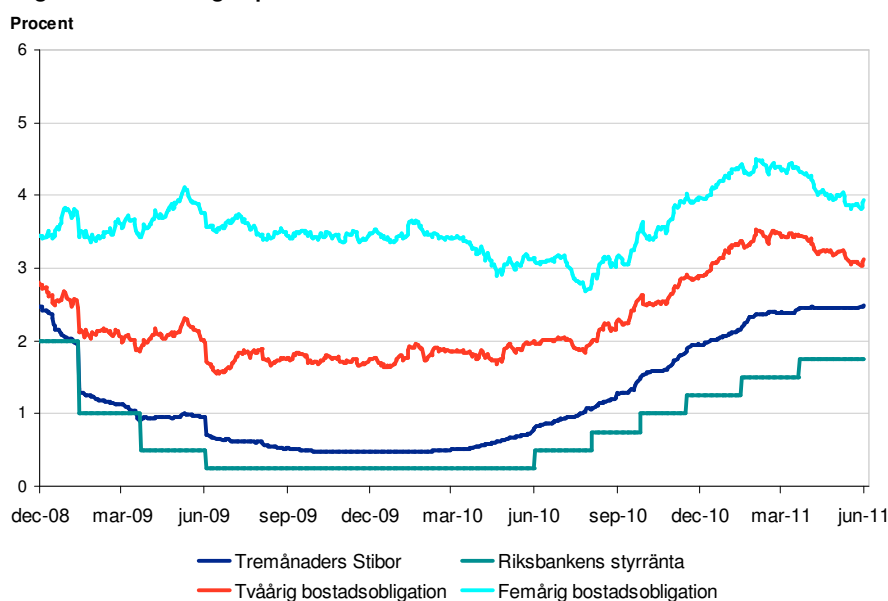
Avläsningsdag för marknadsräntorna och bankernas bolåneräntor respektive inlåningsräntor är i denna rapport genomgående den 30 juni 2011.

Den korta interbankräntan (tremånaders Stibor) steg med 0,10 procentenheter under det andra kvartalet och noterades vid utgången av det andra kvartalet till 2,49 (diagram 3). Riksbanken höjde under samma period reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,75 procent. De korta interbankräntorna steg alltså mindre än Riksbankens reporänta under perioden.

Den stress som uppstod på interbankmarknaden sedan Riksbanken dragit tillbaka de sista utestående extraordinära krediterna minskade under det andra kvartalet. Under det första kvartalet rådde osäkerhet om vilka belopp som bankerna var beredda att låna ut till varandra och vilka räntor som de skulle erbjuda. Oron och stressen var som störst under slutet av mars. Viss osäkerhet kvarstod under det andra kvartalet men de kortaste interbankräntorna föll tillbaka och läget var stabilt på interbankmarknaden vid utgången av kvartalet.

Räntorna på statsobligationer och bostadsobligationer har sjunkit under det andra kvartalet. Både den tvååriga och den femåriga statsobligationsräntan har sjunkit. Den tvååriga statsobligationen har sjunkit med cirka 0,20 procentenheter och den femåriga ungefär 0,40 procentenheter. Räntan på bostadsobligationer har sjunkit i samma takt som statsobligationsräntorna. Skillnaden mellan räntan på en säkerställd bostadsobligation och en statsobligation, bospreaden, med både två och fem års löptid var i stort oförändrad under perioden.

Diagram 3. Utvecklingen på räntemarknaden

Källa: Reuters Ecowin

Utvecklingen för hushåll och företag

Det här avsnittet beskriver inledningsvis hur utlåningsräntorna till företag och hushåll och bankernas marginaler på utlåningen har utvecklats under det senaste kvartalet. Vidare görs en genomgång av utvecklingen av utlåning och inlåning under kvartalet. Avsnittet som följer behandlar de faktorer som påverkar utlåningsräntorna och hur dessa har förändrats under kvartalet. Efter det följer ett avsnitt som kopplar ihop utlåningsräntan och de bakomliggande faktorerna.

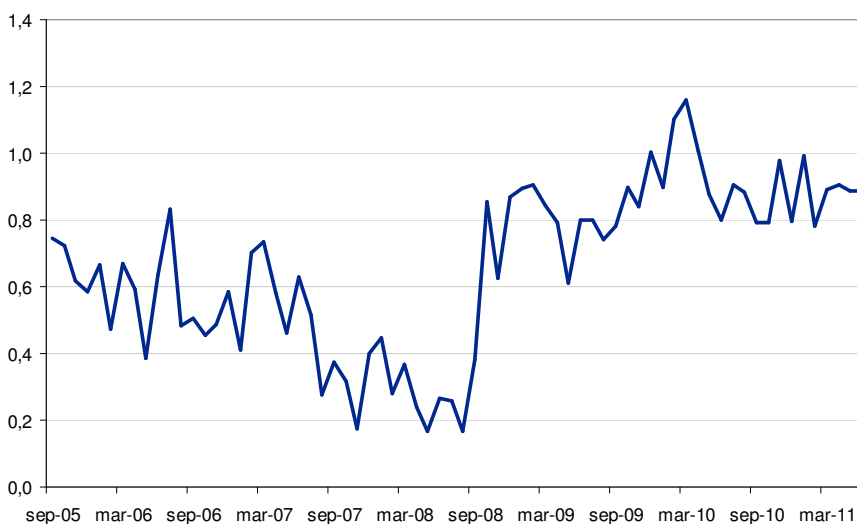
Utlåningsräntor till företag

Sedan oktober 2008 har marginalen mellan tre månaders utlåningsränta till företag och tre månaders interbankränta ökat markant och ligger fortsatt kvar på en högre nivå jämfört med före finanskrisen. De senaste kvartalerna har dock marginalen stabiliserats.

Den genomsnittliga utlåningsräntan till företag steg marginellt under andra kvartalet 2011. Interbankräntorna var i stort sett oförändrade under samma period. Marginalen mellan bankernas utlåningsräntor till företag och interbankräntan låg därmed kvar på ungefär samma nivåer som de senaste kvartalerna (diagram 4).

Diagram 4. Skillnaden mellan bankernas tre månaders utlåningsräntor till företag¹ och tre månaders Stibor

Procentenheter

Källa: SCB och Reuters Ecowin

Utlåningsräntor till hushåll

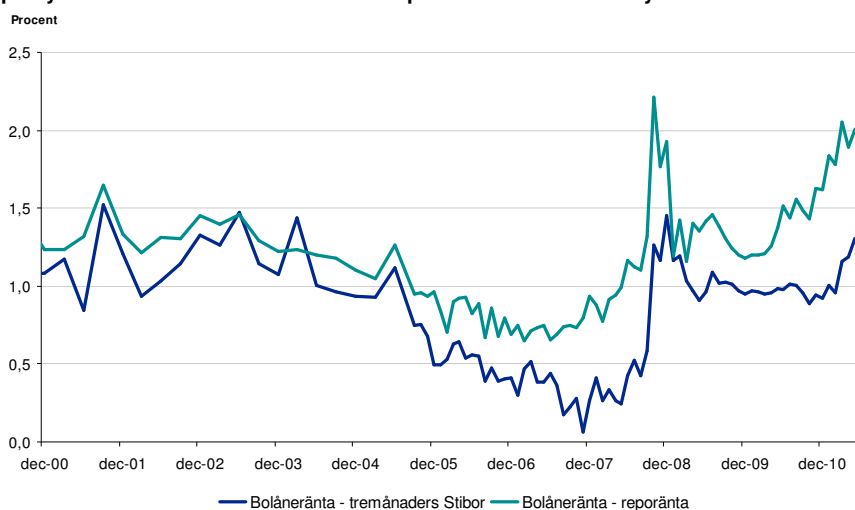
Bostadsinstitutens korta och långa boräntor fortsatte att stiga under det andra kvartalet. Framför allt var det de korta bostadsräntorna som steg. Räntan på lån med en löptid upp till och med ett år steg under perioden med cirka 0,40 procentenheter. Räntan på lån med längre löptider, över ett år, steg marginellt. Samtidigt har de korta interbankräntorna endast stigit marginellt.

¹ Avser nya avtal.

Marginalen mellan tre månaders genomsnittlig bolåneränta och tre månaders interbankränta steg under det andra kvartalet. Den nuvarande nivån ligger över det historiska genomsnittet. Den genomsnittliga marginalen mellan tre månaders genomsnittlig bolåneränta och motsvarande interbankränta, beräknat från 1999, låg vid utgången av det andra kvartalet på 0,83 procentenheter. Andra kvartalet var marginalen 1,31 procent. Den har ökat jämförelsevis kraftigt de senaste två kvartalen efter att ha legat relativt stabilt sedan det första kvartalet 2009.

Även marginalen mellan bolåneräntor och reporäntan är hög och ligger över två procent (diagram 5). Under det andra kvartalet var dock marginalen oförändrad jämfört med det första kvartalet i år.

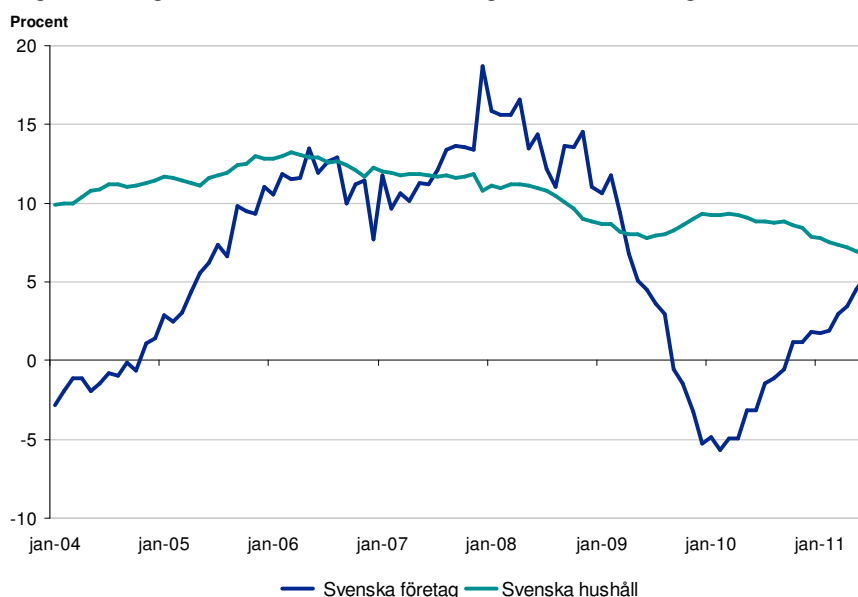
Diagram 5. Skillnaden mellan bostadsinstitutens tre månaders utlåningsräntor till hushåll på nya avtal och tre månaders Stibor respektive Riksbankens styrränta

Källa: SCB och Reuters Ecowin

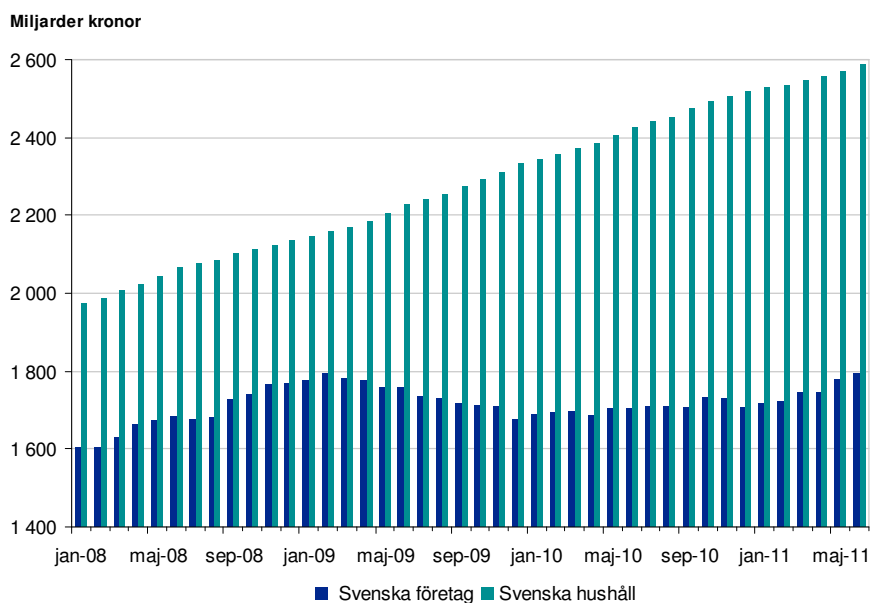
Utlåning till hushåll och företag

Utlåningstillväxten för hushållslån fortsatte att dämpas något under det andra kvartalet 2011. Den årliga tillväxttakten i utestående lånevolymer till svenska hushåll var 6,7 procent i juni 2011 (diagram 6). Det är den lägsta tillväxttakten som noterats sedan 2002 då statistik med jämförbara uppgifter startade. Tillväxttakten för bostadslån minskade från 7,5 procent i mars 2011 till 6,6 procent i juni 2011, vilket också var den lägsta sedan 2002.

Diagram 6. Årlig tillväxt i svenska MFI:s² utlåning till svenska företag och hushåll

Källa: SCB

Utlåningen till svenska hushåll ökade med 42 miljarder under årets andra kvartal jämfört med 28 miljarder första kvartalet. Nästan hela ökningen kommer från utlåning med fastigheter som säkerhet. Utlåningen till hushåll uppgick till 2 588 miljarder kronor (diagram 7). Sedan oktober 2008 har hushållens totala lånestock ökat med 476 miljarder kronor, vilket motsvarar en ökning med drygt 22 procent. 452 miljarder av dessa kommer från utlåning med fastigheter som säkerhet.

Diagram 7. Svenska MFI:s utlåning till svenska företag och hushåll

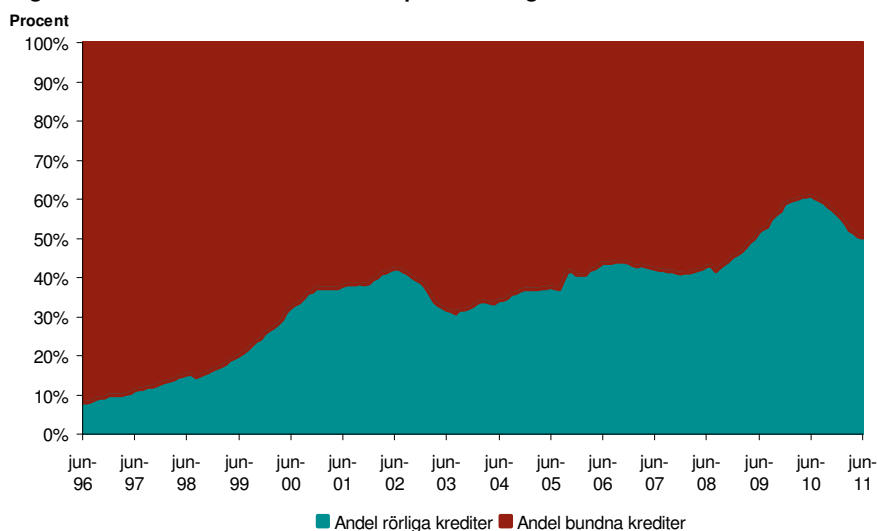
Källa: SCB

Utlåningen till svenska företag ökade under det andra kvartalet med 48 miljarder till 1 794 miljarder. Tillväxttakten på årsbasis var i juni 5,3 procent och fortsatte därmed att successivt stiga.

² Svenska monetära finansiella institut enligt SCB:s definition: banker, bostadsinstitut, finansbolag och övriga MFI (t.ex. investeringsfonder, värdepappersbolag och fondkommissionärer) med verksamhet i Sverige.

Under det andra kvartalet 2011 emitterade icke-finansiella företag certifikat och obligationer för cirka 83 miljarder svenska kronor på svensk marknadsplats.³ Det är cirka fem miljarder kronor mer än föregående kvartal och trenden med ökade emissioner från icke-finansiella företag på svensk marknadsplats håller därmed i sig.

Diagram 8. Andel bolån med bunden respektive rörlig ränta⁴

Källa: SCB

Andelen bolån med rörlig ränta, vilket motsvarar tre månaders räntebindingstid, fortsatte att minska under det andra kvartalet. Vid utgången av det andra kvartalet var andelen rörliga krediter i den utestående stocken 50,2 procent. Motsvarande andel vid halvårsskiftet 2010 var 61 procent (diagram 8).

Hushållens inlåning

Vid slutet av det andra kvartalet 2011 var hushållens bankinlåning 1 064 miljarder kronor (diagram 9). Inlåningen ökade det andra kvartalet jämfört med första kvartalet. Inlåningsökningen i juni följer mönstret från tidigare år då inlåningen också ökat denna månad. Den genomsnittliga räntan på nya avtal för samtliga inlåningskonton steg med 0,17 procentenheter under det första kvartalet till 1,24 procent. Den genomsnittliga räntan på nya avtal för inlåning med vissa villkor var i juni 2,03 procent, vilket var 0,25 procentenheter högre än i det fjärde kvartalet 2010. Under samma period steg reporäntan med lika mycket.⁵⁶

³ Källa: SCB finansmarknadsstatistik 2011-07-27.

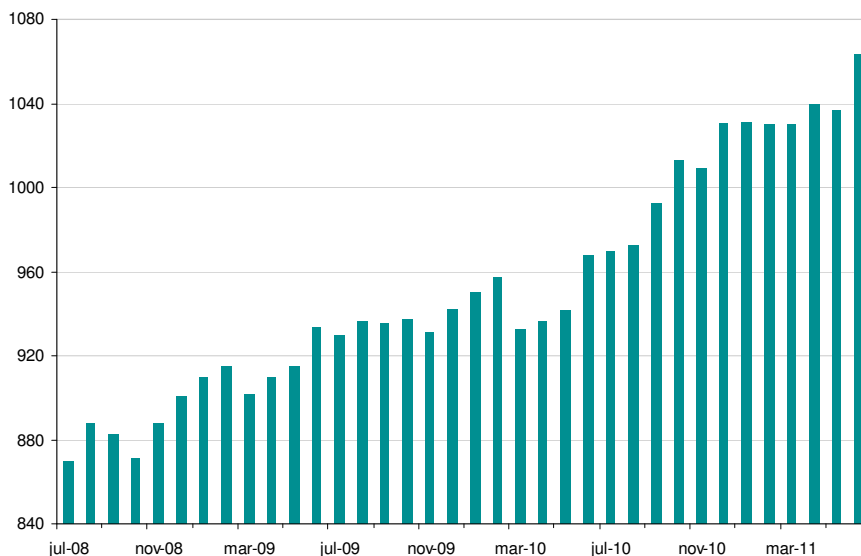
⁴ Avser bostadsinstitutens utestående krediter till hushåll

⁵ I begreppet samtliga inlåningskonton ingår transaktionskonton och inlåning förknippad med vissa villkor. Dessa villkor kan bland annat vara begränsning av antal uttag eller viss bindings-tid. Med nya avtal menas dels nyinlåning och dels den inlåning där det skett ändring i villkoren under perioden.

⁶ Källa: SCB finansmarknadsstatistik 2011-07-27

Diagram 9. Hushållens bankinlåning

Miljarder kronor

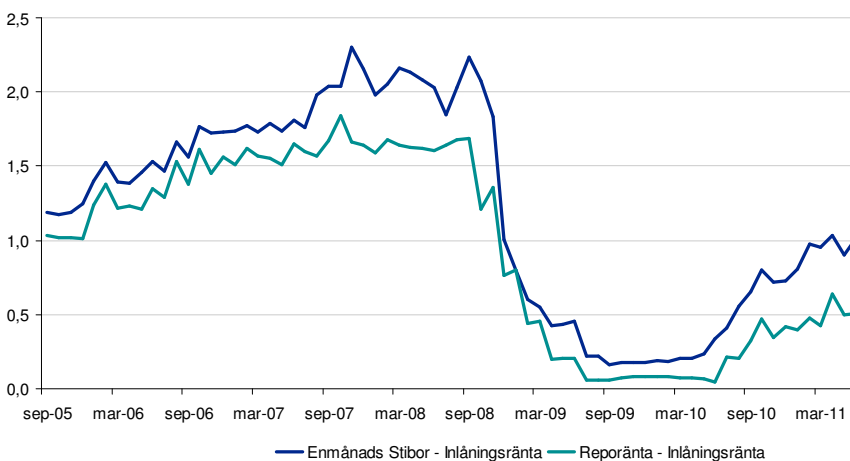

Källa: SCB

Diagram 10 visar skillnaden mellan interbankräntan respektive Riksbankens styrränta och bankernas genomsnittliga inlåningsräntor till hushållen. En positiv inlåningsmarginal innebär att bankerna betalar mindre ränta till sina kunder än vad de tjänar på att placera i marknaden.

Diagram 10. Skillnaden mellan enmånads Stibor respektive Riksbankens styrränta och bankernas inlåningsränta till hushållen⁷

Procentenheter

Källa: SCB och Reuters Ecowin

Under det andra kvartalet ökade marginalen mellan enmånads Stibor och bankernas genomsnittliga inlåningsräntor samt mellan inlåningsräntan och Riksbankens reporänta något. Inlåningsmarginalen har ökat successivt sedan botten under slutet av 2009 fram till mitten av 2010. Effekten av högre korträntor har bidragit positivt för bankernas inlåningsmarginaler och ökat deras räntenetto under de senaste kvartalen.

⁷ Inlåningsräntan avser nya avtal för samtliga konton (volymviktat).

Faktorer som påverkar utlåningsräntorna

I följande avsnitt redogörs för de viktigaste faktorerna som påverkar utlåningsräntorna. Bankernas⁸ utlåningsräntor beror till stor del på deras finansieringskostnader. Finansieringskostnaderna utgörs framför allt av de direkta upplåningskostnaderna, det vill säga marknadsräntor och inlåningsräntor, men beror också på till exempel likviditetskostnad och kapitalbehov. Dessutom påverkas utlåningsräntorna av konkurrensen på bankmarknaden och kundernas förhandlingsstyrka. Även bankernas strategi för utlåningen påverkar utlåningsräntorna.

- Finansieringskostnader⁹
 - direkta upplåningskostnader
 - bankernas finansieringsstrategi – likviditetskostnaden och kostnaden för upplåning i utländsk valuta
 - kapitalbehov, kostnaden för kapitalet och avkastningskravet
- Konkurrensen och kundernas förhandlingsstyrka
- Bankernas strategi för utlåningen

Finansieringskostnader

Direkta upplåningskostnader

Svenska MFI:s¹⁰ marknadsupplåning (certifikat, obligationer, förlagslån och övriga emitterade värdepapper) ökade under det andra kvartalet. I absoluta tal ökade upplåningen i obligationer i utländsk valuta mest medan obligationer i svenska kronor minskade för första gången sedan september 2008. 92 procent av utgivna certifikat är i utländsk valuta.¹¹

Utvecklingen av de direkta upplåningskostnaderna, i form av marknadsräntor och inlåningsräntor, har presenterats i tidigare avsnitt. Räntorna för både statsobligationer och bostadsobligationer har sjunkit under det andra kvartalet. Tremånaders interbankränta har stigit marginellt. Med endast de direkta upplåningskostnaderna i åtanke borde finansieringskostnaden ha sjunkit.

För att göra banksystemet mer motståndskraftigt mot framtida kriser kommer banker och bolåneinstitut framöver tvingas förlänga sin finansiering. Detta för att de inte ska utsätta sig för stora likviditetsrisker. Förlängningen av bankernas finansiering är en del av det nya regelverket, Basel III.¹² Det nya regelverket införs successivt från 2013 och förväntas vara helt implementerat 2019. Även om reglerna ännu inte har trätt i kraft har bankerna börjat anpassningen av sin marknadsupplåning och börjat förbereda sig på förändringarna i regelverket genom att förlänga löptiden i sin finansiering.

En bank som finansierar sig på längre löptider tar mindre risker eftersom den inte måste hitta ny finansiering lika ofta som om den finansierar sig kortfris-

⁸ När vi skriver bankerna ska det läsas som att det inbegriper även bostadsinstitut.

⁹ Finansieringskostnaden består även av andra faktorer, bland annat av bankens kreditbetyg från kreditvärderingsinstitut.

¹⁰ Svenska monetära finansiella institut enligt SCB:s definition: banker, bostadsinstitut, finansbolag och övriga MFI (t.ex. investeringsfonder, värdepappersbolag och fondkommissionärer) med verksamhet i Sverige.

¹¹ Källa: SCB finansmarknadsstatistik 2011-07-27

¹² För mer information kring Basel III se till exempel <http://www.riksbank.se/templates/Page.aspx?id=46019>

tigt. En förlängning av löptiden för upplåningen innebär dock ökade kostnader för banken.

Bankernas finansieringsstrategi – likviditetskostnaden och kostnaden för upplåning i utländsk valuta

För att finansiera bostadsutlåning till hushåll använder sig bankerna huvudsakligen av bostadsobligationer. Bankerna emitterar oftast dessa obligationer på löptider som är två år eller längre. Samtidigt betalade 50 procent av låntagarna vid utgången av det andra kvartalet sina räntor på tremånadersbasis.

Låntagarna betalar därför ofta den lägre tremånadersräntan medan bankerna betalar den högre bostadsobligationsräntan med längre löptid. För att hantera denna löptidsskillnad har bankerna intresse av att omvandla bostadsobligationsräntan till en lägre ränta med kortare löptid. På så sätt åstadkommer bankerna en kortare räntebindningstid i sin skuld och minskar sin ränterisk.

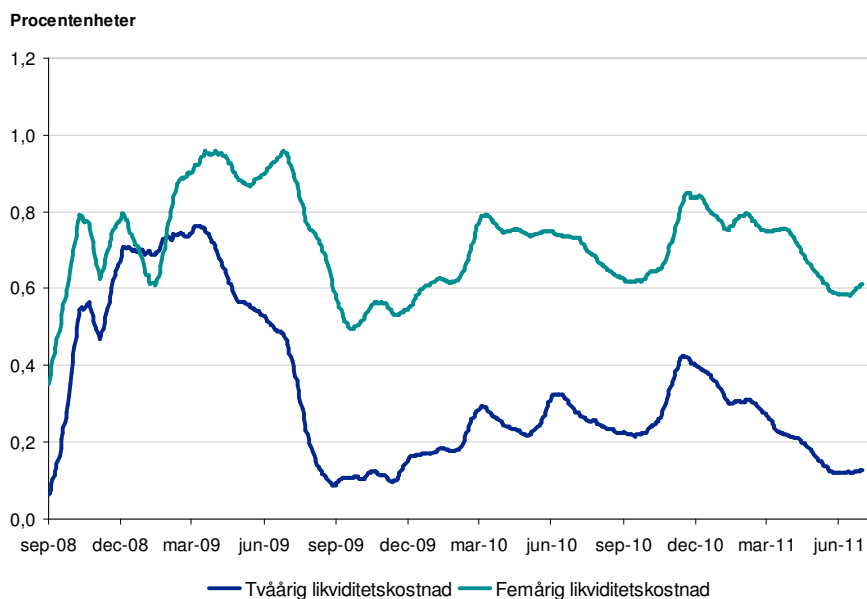
Ett sätt att åstadkomma detta är att låna på tre månaders löptid i stället för att låna på löptider som är två år eller längre. Då skulle dock banken ta en likviditetsrisk eftersom skulderna skulle förfalla och behöva refinansieras betydligt oftare än bostadslånen.

För att minska räntebindningstiden utan att behöva ta denna extra likviditetsrisk använder sig därför bankerna ofta av ränteswappar. Med sådana swappar kan bankerna erhålla en lång swapränta (t.ex. tvåårig) och betala den korta tremånaders interbankräntan.

Den långa swapräntan är dock oftast lägre än motsvarande bostadsobligationsränta. Därför kommer den långa swapräntan inte helt att kompensera för räntekostnaden i bostadsobligationen. Den här mellanskillnaden kallar vi för likviditetskostnaden, det vill säga den kostnad som bankerna tar för att förkorta räntebindningstiden i sin skuld utan att ta ytterligare likviditetsrisk.

Både den tvååriga och den femåriga likviditetskostnaden minskade något under det andra kvartalet. Den femåriga likviditetskostnaden sjönk något mer än den tvååriga. Trenden med lägre likviditetskostnad, som inleddes i mitten av det fjärde kvartalet 2010, fortsatte i det andra kvartalet. Jämfört med det första kvartalet 2011 blev det alltså ytterligare något billigare för bankerna att förkorta räntebindningstiden i sin skuld utan att ta ytterligare likviditetsrisk. Nivåerna är dock fortsatt högre än före finanskrisen, men har fallit tillbaka sedan den mest turbulenta tiden.

Diagram 11. Likviditetskostnad för att omvandla en tvåårig respektive femårig säkerställd obligation¹³ (glidande medelvärde)

Bankerna finansierar sig även i utländsk valuta via de internationella finansmarknaderna. Det handlar i första hand om upplåning i amerikanska dollar och i euro. En stor del av marknadsfinansieringen i utländsk valuta finansierar utlåningen i Sverige. Enligt Riksbankens senaste stabilitetsrapport finansieras cirka 600 miljarder kronor av den svenska utlåningen på detta sätt.¹⁴ När banker lånar upp utländsk valuta för att finansiera utlåning i svenska kronor exponeras de för valutarisk.

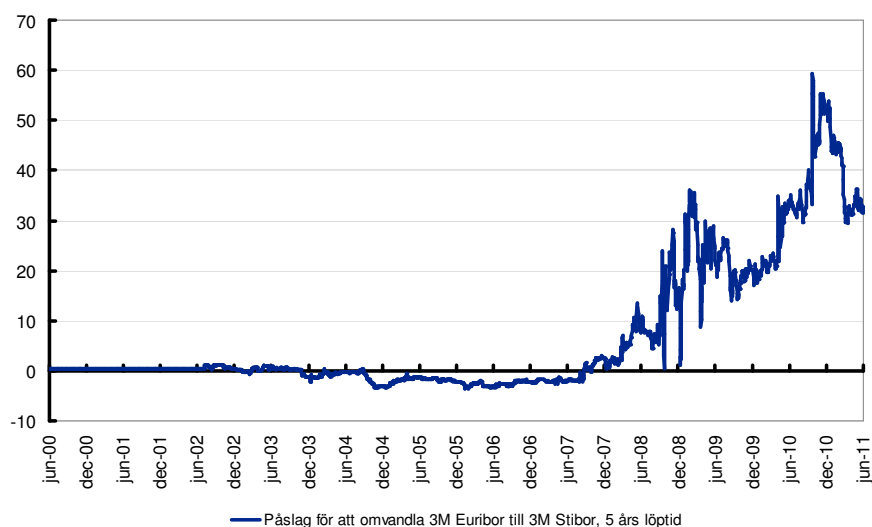
För att undvika oönskade effekter av valutakursrörelser byter bankerna den utländska marknadsfinansieringen mot svenska kronor. Bankerna kan då ingå ett derivatavtal i form av en cross currency basis swap för att få en lämplig valutamatchning på balansräkningen. Ett sådant derivatavtal innebär att en bank som lånar upp i utländsk valuta erhåller inhemsk valuta av derivatmotparten och samtidigt ger ifrån sig utländsk valuta. Banken har då hanterat valutarisken mellan tillgångar och skulder.

Kostnaden för bankerna att hantera valutarisk var före finanskrisen 2008 marginell, men efter finanskrisen har kostnaden ökat markant. Det gäller framför allt för längre löptider. Kostnaden har också varierat kraftigt över tiden och den skiljer sig beroende på valuta och löptid. Användningen av valutaderivat medför för tillfället en kostnad för bankerna även om den under de senaste kvartalen har minskat (diagram 12).

¹³ Linjär interpolering sker mellan utestående säkerställda obligationer för att skapa en obligation som är lika lång som jämförbar swap.

¹⁴ Källa: Riksbankens stabilitetsrapport 2011:1

Diagram 12. Påslag för att omvandla tremånaders Euribor¹⁵ till tremånaders Stibor med fem års löptid, räntepunkter

Källa: Reuters

Kapitalbehov och avkastningskrav

För att göra banksystemet mer motståndskraftigt mot framtida kriser kommer banker och bolåneinstitut framöver tvingas hålla mer kapital. Det kommer även att ställas hårdare krav på kapitalets kvalitet. Även om reglerna ännu inte har trätt i kraft börjar banker och bolåneinstitut att förbereda sig på förändringarna och hålla mer kapital samt kapital av bättre kvalitet, det vill säga mindre riskfyllt. Basel III behandlar de förändrade reglerna gällande kapital och likviditet.

En bank måste enligt kapitaltäckningsregler, såsom Baselreglerna, behålla en del kapital på sin egen balansräkning. Kapitalet ska fungera som en buffert för eventuella framtida förluster. Att hålla kapital på balansräkningen innebär en kostnad för banken. Dessa kostnader måste bäras av någon - aktieägarna eller kunderna, det vill säga hushållen och företagen.

Avkastningen på eget kapital sjönk i spåren av den senaste finanskrisen men är nu uppe på nivåer som rådde före 2008. Det senaste året har avkastningen på eget kapital för de fyra storbankerna ökat från cirka 9 till 13 procent. Ett högre kapitalkrav, större likviditetsreserver, en bättre och stabilare finansiering, som följer av Basel III, leder till en säkrare och mindre riskfylld bank. En säkrare bank borde teoretiskt leda till att aktieägare kräver lägre avkastning för sitt investerade kapital, vilket innebär att avkastningskravet på eget kapital borde vara lägre än vad det historiskt har varit.

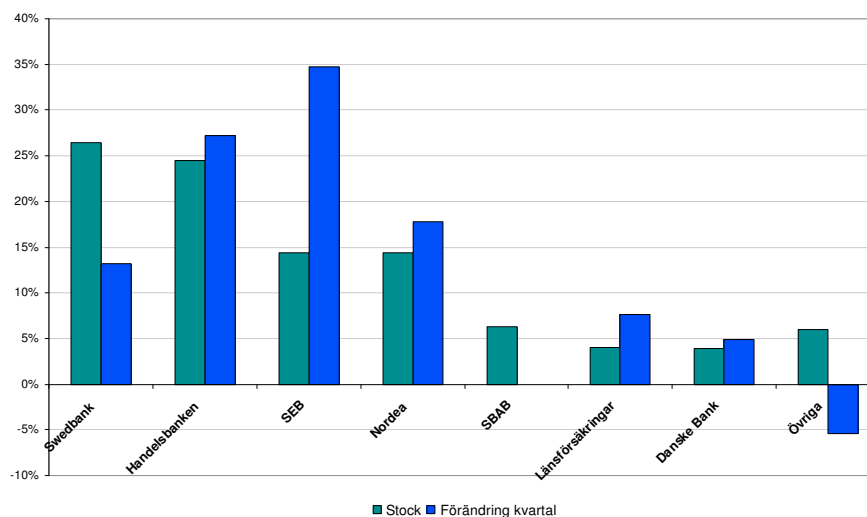
Räntenettet, det vill säga ränteintäkter minus räntekostnader, är den främsta intäktskällan för bankerna. Denna påverkas av in- och utlåningsmarginalen samt in- och utlåningsvolymen. Räntenettet har stigit med 2 procent för storbankerna under det senaste kvartalet och med 6 procent sedan det andra kvartalet 2010. Bankernas in- och utlåningsmarginal har stigit de senaste två kvartalerna, vilket har medfört stigande räntenetto. Däremot har tillväxttakten i utlåningen dämpats.

¹⁵ Interbankränta i euro motsvarande Stibor i svenska kronor.

Konkurrens och kundernas förhandlingsstyrka

Den svenska bolånemarknaden domineras av ett fåtal aktörer (se diagram 13). De fyra största instituten svarar för cirka 80 procent av den totala utlåningen för bostadsändamål. Även nyutlåningen, beräknat som kvartalsförändring av stocken, domineras av dessa institut. Däremot är fördelningen något annorlunda för nyutlåningen jämfört med den för utestående stocken. SEB har en klart högre andel av nyutlåning jämfört med deras totala marknadsandel, medan Swedbank har en lägre andel av nyutlåning i förhållande till sin totala marknadsandel. Även SBAB:s andel av nyutlåningen är klart mindre än deras marknadsandel för den utestående stocken. De institut (övriga i diagram 13) som har marknadsandel på mindre än fyra procent av stocken har en minskad utlåning.

Diagram 13. Marknadsandelar för svenska bostadsinstitut utlåning för bostadsändamål¹⁶

Källa: SCB

De utlåningsräntor som bankerna annonserar skiljer sig ofta från den faktiska ränta som kunden möter. Istället spelar kundernas förhandlingsstyrka stor roll då utlåningsräntan ska bestämmas. Kunderna har själva ett ansvar att jämföra alternativ från olika banker och att vara pålästa. På så sätt skaffar de sig en inblick som kan vara värdefull i samtalet med banken och därmed förstärker de sin förhandlingsposition.

¹⁶ Marknadsandelar av den totala utestående stocken och för kvartalsförändringen i stocken, vilket ger en uppskattning av marknadsandelen för nya lån.

Utlåningsmarginalen och bankernas kostnader

Bankernas finansieringskostnad har ökat sedan finanskrisen 2008 och även jämfört med åren som föregick finanskrisen. Det beror bland annat på att bankerna numera betalar mer för att minska sin likviditets- och valutarisk. Dessa kostnader var väldigt låga före finanskrisen. Det beror också på att de börjat förlänga löptiden i sin upplåning, något som kommer att krävas av kommande regleringar. Bankerna kommer också att behöva hålla mer kapital och kapital av bättre kvalitet och det medför ökade kostnader för bankerna. Detta innebär mer motståndskraftiga banker vilket stärker det finansiella systemet. Men, de ökade kostnaderna måste bäras av någon, antingen av ägarna genom sänkt avkastningskrav eller av konsumenterna genom högre utlåningsräntor, lägre inlåningsräntor alternativt genom andra avgifter.

De senaste två kvartalen har dock bankernas finansieringskostnad minskat, bland annat de direkta upplåningskostnaderna, likviditetskostnaden och kostnaden för upplåning i utländsk valuta. Samtidigt har marginalen mellan tremånaders utlåningsränta till hushåll och tremånaders interbankränta ökat och denna marginal ligger nu på historiskt höga nivåer (se diagram 5). Bankernas lägre kostnader under de senaste två kvartalen verkar alltså inte ha slagit igenom på den ränta som kunderna möter.¹⁷

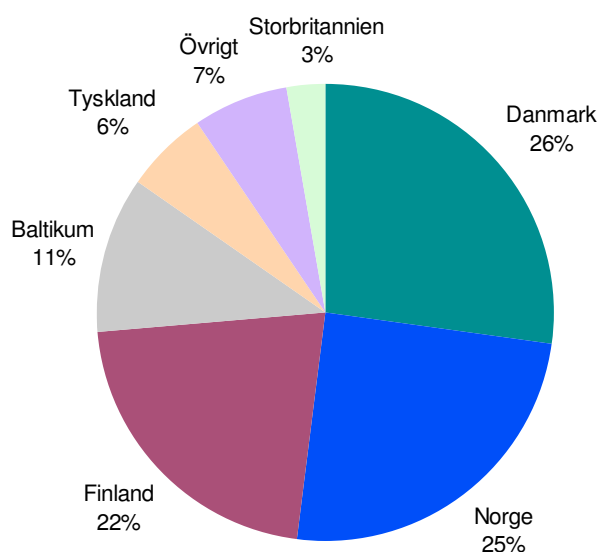
Aktiva kunder bör därför ha stor möjlighet att påverka sin ränta genom att förhandla med flera banker. För att konkurrensen mellan bankerna ska få genomslag krävs det aktiva kunder som är villiga att byta bank.

¹⁷ Bankens faktiska kostnad för ett hushållslån innehåller andra kostnader än bara marknadsupplåningen, såsom exempelvis administrativa kostnader. Utlåning till bostadsändamål sker även på längre löptider än tre månader och även bankernas finansiering sker på längre löptider vilket inte fångas i marginalen mellan tremånaders utlåningsränta till hushåll och tremånaders interbankränta. För att kunna ge en bättre bild av vad bankerna egentligen tjänar på utlåning till hushåll och vad en mer korrekt utlåningsmarginal ligger på skulle en total bild av bankernas samtliga kostnader behövas.

Bankernas utlåning i utlandet

Utlåning till allmänheten i utlandet utgjorde 45 procent av storbankernas totala utlåning till allmänheten vid slutet av det andra kvartalet, vilket motsvarar 2 800 miljarder kronor. Utlåningen till utlandet ökade 100 miljarder jämfört med det första kvartalet 2011, vilket motsvarar knappt 4 procent.

Diagram 14. Andelar av utlåning till allmänheten i utlandet

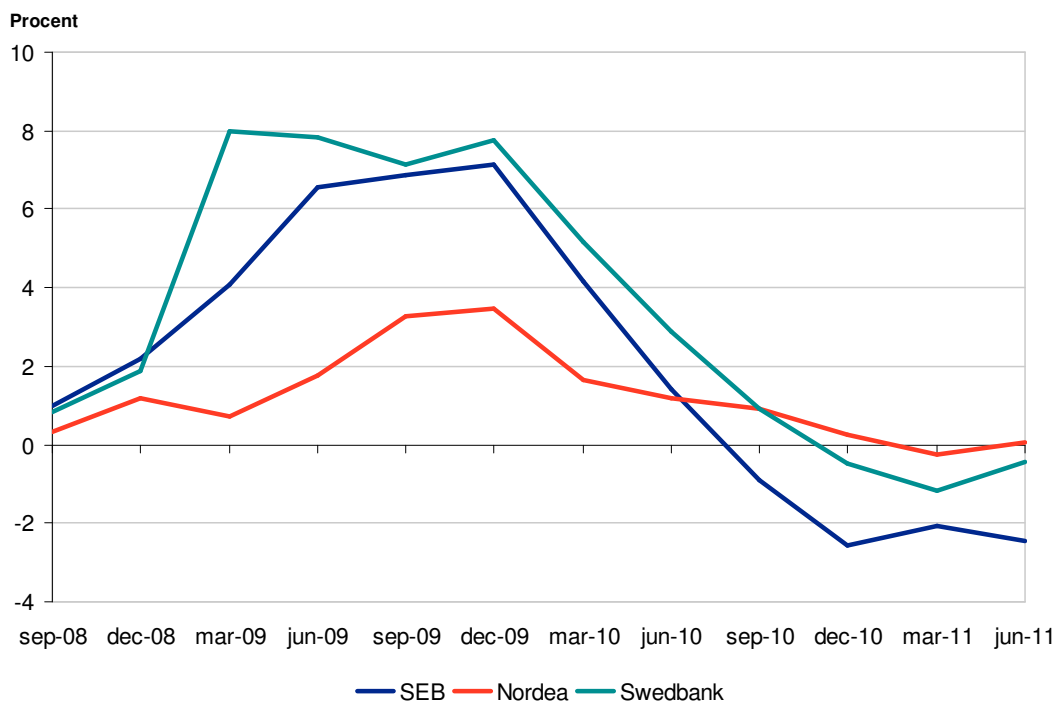
Källa: Storbankernas delårsrapporter¹⁸

De svenska storbankernas totala utlåning till allmänheten i de baltiska länderna uppgick vid slutet av juni 2011 till 311 miljarder kronor. Det motsvarar en ökning med 6 miljarder kronor sedan slutet av det första kvartalet. Det är första gången sedan det sista kvartalet 2008 som utlåningen mätt i svenska kronor ökar. Den ökande utlåningen innebar att de tre baltiska länderna utgjorde knappt 7 procent av Swedbanks, SEB:s och Nordeas totala utlåning till allmänheten.¹⁹

¹⁸ En del siffror för Swedbank är från första kvartalet på grund av en annorlunda aggregering i rapporten för det andra kvartalet.

¹⁹ Respektive banks utlåning i Baltikum som andel av total utlåning: Swedbank 10,9 procent, SEB 10,5 procent och Nordea 2,9 procent.

Diagram 15. Kreditförluster (netto) på årsbasis i förhållande till total utlåning för svenska storbanker i Baltikum

Källa: Bankernas delårsrapporter

Under det andra kvartalet 2011 gjorde SEB och Swedbank nettoåterföringar av reserveringar för kreditförluster i de baltiska länderna på sammanlagt 800 miljoner kronor. Nordea däremot redovisade kreditförluster på knappt 9 miljoner kronor. De totala kreditförlusterna i Baltikum har från och med det första kvartalet 2008 fram till och med det tredje kvartalet 2010 uppgått till 36 miljarder.